

Mano draugystė su „Draugu“

Dr. Kazys G. Ambrozaitis

Sukaktuvių reikšmė

Lietuvių išeivijos kultūrai „Draugo“ šimtmečio kelias turi didelės istorinės reikšmės. Tuo lietuviškos kultūros aruodu naudojasi jau keturios lietuvių išeivijos ir JAV gimusių kartos. Prieš šimtą metų išeiviai Amerikoje vieningai uždegė šviesą, kuri jiems tarnavo keliaujant svetimais, bet draugiškais šio krašto keliais.

Nesu istorikas ir nepasiekiu praėjusio šimtmečio pradžios archyvų, tačiau tikiu, kad dienraščio nueitas kelias artimu laiku istorikų bus tinkamai apžvelgtas ir įvertintas. Esu lojalus „Draugo“ skaitytojas ir tik noriu pasidalinti momentais, kurie atmintyje užkliuvo laikas nuo laiko palietus dienraščio puslapius.

Kas tas „Draugas“?

Pirmą kartą išgirdau ir įsidėmėjau „Draugo“ vardą per Tautos sukilimą 1941 metais, kai birželio 22 dienos naktį prof. J. Brazaitis su prof. Z. Ivinskiu tarėsi ir nutarė pradėti leisti „Į Laisvę“ laikraštuką informacijai apie sukilimą; tarėsi, kaip pasiekti ministrą Edvardą Turauską, kad jis praneštų „Draugui“ Amerikoje, jog prasideda sukilimas. Tuo pačiu girdėjau, kad birželio 23 d. žurnalistas Julijonas Butėnas pasirūpinęs tą patį padaryti per Švedijos lietuvių konsulatą. Sukilėliams ta žinia sukėlė entuziazmo ir vilčių, nors ilgai dar netikėjome. Tačiau vėliau sužinojome, kad „Draugo“ dienraščio nr. 146, pirmame puslapyje, jau birželio 24 d. buvo didelė antraštė „LIETUVOJE PASKELBTA NEPRIKLAUSOMYBĖ“. Už keleto dienų atsirado galimybė apie sukilimą informuoti ir kitus laikraščius. Tai buvo nepamirštama ir džiaugsminga „Draugo“ žinia pasaulyje išblaškytiems lietuviams ir jų draugams.

Būnant Vokietijoje, 1947-1948 metais, retkarčiais BALF atstovė, atvykusi iš Amerikos, vieną kitą „Draugo“ egzempliorių palikdavo Lietuvių sąjungos namuose Muenchene, Rauch str., kur turėjome ambulatoriją. Tuebingene J. Butėnas ir V. Vaitiekūnas retkarčiais studentams paskaitydavo iš „Draugo“ apie Amerikon atvykusius pirmuosius dypukus. Kai 1949 m. nuvykau į New Yorką kariuomenės laivu „Gen.Black“, mūsų grupę New Yorko traukinių stotyje sutiko NCWC atstovė ir skaitė atvykusių pavardes iš sąrašo, atspausdinto „Drauge“. Tada atrodė, kad tas „Draugas“ yra toks didelis ir toks svarbus laikraštis.

„Draugo“ redaktoriai

Kiekvieno laikraščio širdis yra redaktorius. Pro „Draugo“ redakciją nuo 1909 m. Wilkes Barre, PA, praėjo daug redaktorių, pasižymėjusių žurnalistų ir plačiai žinomų visuomenininkų. Jų suskaičiavau apie 45, gal ir daugiau. Su kai kuriais teko susitikti ir pabendrauti. Čia pateiksiu po keletą pastebėjimų iš susitikimų su kai kuriais iš jų.

Prof. Kazys Pakštas „Draugą“ redagavo 1924-1925 metų laikotarpiu. Būdamas keletu universitetų dėstytojas ir kartu vis ką nors redaguodamas 1956 metais K. Pakštas atvyko į Clevelandą, kai Lietuvos vyčiai davė jam aukso medalį. Tada buvau grįžęs iš JAV kariuomenės ir dirbau Clevelande ligoninėje. K. Pakštas paprašė nuvežti jį į „Dirvos“ redakciją pasikalbėjimui su redaktorium. Nuvykę redakciją radome uždarytą dėl kažkokio gaisro. K. Pakštas pajuto didelį skausmą krūtinėje, tipiską širdies anginai. Pasiūliau nuvežti į kliniką, bet jis atsisakė, pažymėdamas, kad jeigu kiekvieną kartą užėjus skausmui važiuotų į ligoninę, tai toli nenuvažiuotų, o dar jam reikia apvažiuoti pusę pasaulio. Atsisėdome prie „Dirvos“ namo laiptų. Giliai įkvėpdamas orą Pakštas pradėjo pasakoti, kas ir kur vyko jam redaguojant „Draugą“. Gaila, kad neturėjau priemonių jo istoriją užrašyti. Po pusvalandžio skausmai praėjo ir profesorių parvežiau į

DRAUGAS
Lietuvos Lietuvos Katalikų Spaudos Biuro leidinys.
1924 m. Oakley Ave., Chicago, Illinois.
Publisht by the Lithuanian Catholic Press in Chicago, Illinois.
1924 m. Oakley Ave., Chicago, Illinois.
Pateiktas kasdien ir šiekėlis mėsos šventų dienomis nemokamai.

DRAUGAS

THE LITHUANIAN DAILY FRIEND

DRAUGAS
The Lithuanian Daily Friend
Published by the Lithuanian Catholic Press in Chicago, Illinois.
1924 m. Oakley Ave., Chicago, Illinois.
The most influential Lithuanian Daily in America.

No. 146
3c a Copy
Chicago, Illinois, Astrodienis, 1941 m. gegužės 24 d., 1941 m.
Kaina 3c
VOL. XXV

Rusų bolševikų ir vokiečių karas sukėlė nepaprastai didelį sensaciją visuose pasaulio kraštuose. Tačiau Lietuvos tautai tai ne vien sensacija, bet rimtas reikalas. Jai yra gyvybės ar mirties klausimas.

Reikia nepamiršti, kad milijonai mūsų krašto gyventojų dabar yra užimti kovomis su Lietuvos kariais. Daug kas bus sunaikinta, daug žmonių žūstys. Pakelti į kovą padėję, vokiečiai išsiganti ir likimui pasiduoti.

Bet, Lietuvos tauta, įprastai kanti, taip giliai vertina laisvę ir nepriklausomybę, kad nepaisant milijoninių armijų slėpimo, nepaisant baisios karo ugnies, su kito prieš galiosu okupantais ir pareikalavau sau laisvę ir nepriklausomybę.

Lietuvoje Paskelbta Nepriklausomybė

Rusai skubiai traukiasi Paimta Brest-Litovskas

Silpni rusų tankai. Načiai tikis skubiai laimėt

Karo tarnybon dar 5,000,000 rusų

MASKVA, birželio 23 d. Rusija šiandien pašaukė karą tarnybon dar penkis milijonus vyrų, kad suklytų, vokiečių atakos.

Rusijos komunistas pareiškė, jog vokiečių karininkai suklydė ir vėtomis atakomis. Vokiečiams esą padaryta daug suostelių.

Krašte vyksta susiklimai prieš komunistinius okupantus

Sudaryta nauja Lietuvos vyriausybė.

Pulk. Škirpa premjeru. Mūsų korespondentas karo fronte. Paskelbta Latvijos nepriklausomybė

VICHY, birželio 23 d. — skelbė „auklimą prieš raudonuosius Rusijos okupantus“.

HELSINKIS, birželio 23 d. — Paskelbė pranešimą, kad Lietuvoje sudaryta vyriausybė su pulk. Škirpa prieškalyje ir gen. Raskis apsaugos ministru.

HELSINKIS, birželio 23 d. — Čia gausiai pranešimai dūda suprasti, jog trijose Pabaltijo valstybėse bet kurioje vietoje iškilimai.

Nacių-rusų frontas

Rudens fronto vietose vokiečiai, suomių ir čekų, mainais pulti Rusijos bolševikus, vokiečiai bombarduoja Rusijos ir kitų bolševikų ugnies sūslėty miestus.

▲ 1941 m. „Draugo“ pirmasis puslapis

viešbutį. Prof. Kazys Pakštas buvo ištikimas „Draugo“ bendradarbis, dažnai parašydavo „Draugui“ straipsnių bei savo kelionių įspūdžių iš daugelio pasaulio kraštų.

Prel. dr. Juozas Prunskis gal buvo labiausiai prityręs redaktorius visame „Draugo“ redakcijos kolektyve. Kai 1940 metų pavasarį talkininkavau kun. Alfai Lapei „Pavasario“ žurnalo redakcijoje Kaune, dažnai užeidavome į „Mūsų laikraščio“ redakciją, ten visada rasdavome redaktorių kun. J. Prunskį. Jis tuo pačiu metu buvo ir „XX amžiaus“ dienraščio redaktorius, turėjo svarbias pareigas ir Katalikų veikimo centre. Kun. Lapė jam patardavo, kaip apeiti valdžios cenzūrą. Tada jau sovietų pasiuntinybės – Dekanozovo žmonės pradėjo kun. Prunskiu domėtis. Tai pajutęs kun. J. Prunskis, atvykus raudonajai armijai, dar 1940 metais atvyko į Chicagą, čia buvo paskirtas ALRK federacijos spaudos biuro direktorium, bendradarbiavo lietuviškoje spaudoje. „Drauge“ pradėjo keletą skyrių ir „Draugo“ radijo programas. Kai kiti redaktoriai skundėsi dėl darbų krūvio negalį vykti į daugelio organizacijų parengimus bei koncertus, prel. Prunskis parengimų neapleisdavo, kartais aplankydamas net du per vakarą. Matėme, kai koncerto metu jis rašė korespondenciją bei vertinimą. Po koncerto savo „juodraščių“ veždavo į „Draugo“ pašto dėžutę, kad kitą dieną jau straipsnis būtų atspausdintas. Nepripažino reikalo savo straipsnius perrašyti, puikiai mokėjo lietuvių rašto kalbą. Vieną iš Prunskio parašytų knygų „Mano pasaulėžiūra“ buvo galima matyti ant vėlesnių „Draugo“ redaktorių darbo stalo, ten buvo aprašyta daugiau kaip 70 lietuvių išėivijos bendraamžių kultūrininkų „intelektu minties skersinis pjūvis“. Išėjęs į pensiją ir kukliai apsigyvenęs Ateitininkų namuose, Lemonte, prel. dr. J. Prunskis ir toliau buvo ryškiai ir pagarbiai matomas visuomenėje. Kai paskutinį kartą Prelatą aplankiau Palos Parko ligoninėje, jis jau nematė, veidą buvo užsidenkęs rankšluosčiu, tačiau iš balso pažino. Nustebino savo atmintimi ir aiškia kalba, gana ilgai pasakojo momentus ir savo spaudos gyvenimo.

Kun. Vytautą Bagdanavičių karui baigiantis teko sutikti Muenchene, kai jis buvo išrinktas Bavarijos lietuvių sąjungos pirmininku. Jau tada leido žurnalą „Naujasis gyvenimas“. Atvykęs į JAV įstojo į Marijonų kongregaciją ir buvo paskirtas į „Draugo“ redakciją. Tuo metu redaktoriai dažniau keitėsi, todėl vietoje „vyr. redaktoriaus“ marijonai įvedė „moderatoriaus“ titulą. V. Bagdanavičius nuo 1952 metų buvo „Draugo“ moderatorius ir Lietuviškos knygos klubo vedėjas. Tą klubą išpopuliarino ir išplėtė, kai kuriais metais išleisdavo iki 10 knygų. Pats parašė keletą knygų. Lietuviškos knygos klubas išleido Daumanto „Partizanai už geležinės uždangos“, kurią, prof. J. Brazaičiui paprašius, autorystės teises V. Bagdanavičius perleido „Į Laisvę fondui“.

Su kun. dr. Viktoru Rimšeliu teko bendrauti Tuebingene ir Chicagoje ateitininkų, LFB ir LB veikloje; jis buvo ateitininkų dvasios vadas.

Gerai pažinojau ir kun. Praną Garšvą. Buvo darbštus, Lietuvos patriotas, vertino vyr. redaktoriaus pareigas. Kai vienas aukštas profesorius atvyko iš Vilniaus universiteto, prašė parūpinti susitikimą su „Draugo“ redaktorium. Tada kaip tik kartu su dr. J. Valaičiu vykome į svarbų Illinois universiteto bendrą posėdį atstovauti Lietuvių fondui, kai buvo pasirašoma sutartis dėl Litanistikos katedros steigimo. Profesorius apsidžiaugė, nes ir jis turėjo reikalų to universiteto vadovybėje. Prieš vykstant susitariau su „Draugo“ redaktorium dėl pasimatymo. Posėdis universitete užtruko. Kai atvežiau Vilniaus universiteto atstovą į „Draugą“, kun. P. Garšvą sutikome jau išvykstantį, prie durų. Redaktorius kun. Garšva, nelaukęs mūsų pasiaiškavimo, kodėl vėluojame dvi valandas, užtrenkė duris, prašydamas paaiškinti tam profesoriui, kad „Draugo“ redaktorius irgi svarbus asmuo, ilgai dirba ir negali taip ilgai laukti svečių. Kad pasikalbėsime, kai atvažiuos kitą kartą... Tačiau pakelyje į vienuolyną pasikeitė, po trijų minučių sugrįžo ir pasikalbėjo.

Aloyzas Baronas redakcijos kolektyve pavaduodavo kitus redaktorius, paruošdavo spaudai medžiagos apie kitas organizacijas, visuomeninės veiklos apžvalgas. Jo darbai prisidėjo prie „Draugo“ populiarinimo, skaitytojais girdavo, kad pirmiausia skaito Aloyzo skyrių. Jis daug pasitarnavo pristatydamas Lietuvių fondą visuomenei ir „Į Laisvę“ fondo leidinius. Su A. Baronu turėjome glaudų ryšį, dažnai prašydavo tulkos ir straipsnių visiems rūpimu klausimu. Redakcijos kolektyve visuomet palaikė linksmą nuotaiką. Iškilus problemoms sakydavo: „Nenusiminkime, po stiklo alaus bus viskas labai gerai...“ „Draugo“ redakcijoje galiojo taisyklė nereaguoti ir negaišti laiko dėl kitų laikraščių užpuolimų, tik Aloyzas buvo išimtis, nes taikliai atsakydavo „Naujienoms“, gindamas dažnai užpuolamą PLB pirmininką B. Nainį.

Su Kaziu Bradūnu teko bendrauti nuo Karo mokyklos Kaune laikų, kai, būdami priešlėktuvinės apsaugos būryje, kartu nešėme sunkųjį kulkosvaidį. Nenutrūko ryšys ir studijų laikais. Išvykus iš Lietuvos susitikome Muenchene. Bradūnas talkino „Į Laisvę“ fonde leidžiant knygas, suredagavo kolektyvinį veikalą „Lietuvių literatūra svetur“, buvo dažnas paskaitininkas ir skaitė savo kūrybą LFB kultūrinėse savaitėse Dainavoje. Daugelis prenumeratorių užsisakydavo tikrai šeštadieninį priedą, kurį redagavo K. Bradūnas, nes kiti panašūs lietuvių laikraščiai išėivijoje tokio lygio kultūrinio skyriaus neturėjo. Išėjęs į pensiją Bradūnas su savo žmona Kazyte sugrįžo į savo apdainuotą ir aprašytą Lietuvos žemę. Ir Lietuvoje nesustojo rašyti, įsijungė į kultūrinį gyvenimą, pakviestas entuzias-

tingai dalyvaudavo „Į Laisvę“ fondo filialo studijų savaitėse, skaitė savo kūrybą ir paskaitas. Paskutinį kartą Bradūnus Vilniuje aplankiau 2008 pavasarį. Nostalgiskai pasvėrėme prabėgusį gyvenimą, paskaitė paskutinį eilėrašį iš savo prieš metus išėjusios poezijos knygos – eilėraščių šimtinės „Paberti grūdai“ (2007).

O liko tik...

Gyvenimas lyg paukštis,
Tik palingavo ant šakos
Ir nulėkė...

O liko tik
Eilėraščių čiulbėjimas.

Sakė, norėtų ant tos savo paskutinės – devynioliktos knygos parašyti keletą sakinių, tačiau rankos ir plunksnakotis jau neklausė, pasirašė tik savo vardą ir pavardę. Buvo jaudinantis momentas, kai Kazys rašė, o Kazytė Bradūnienė abiem rankom laikė jo ranką. Jis taip iš trijų mėginimų pasirašė. Buvusio „Draugo“ redaktoriaus atmintis buvo dar gera, bet problema buvo jo kojos, kurios nebenorėjo tarnauti. Pats Kazys Bradūnas giliai atsiduso ir juokėsi, ką metų krūva padaro iš žmogaus... Žinoma, tai nesymbolizuoja šimtmetinio „Draugo“ ateities.

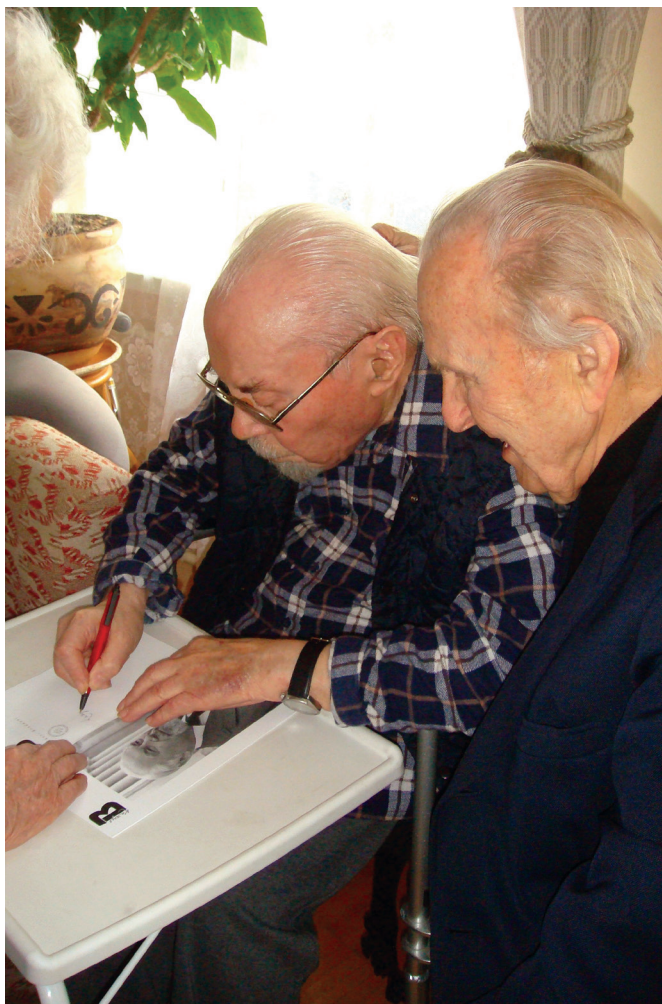
Apie Danutę Bindokienę pirmą kartą sužinojau iš Aloyzo Barono apie 1951 m., tada dar Danutės Brazytės pavarde. Baronas tada pasigyrė, kad globoja būrelį ateitininkų mergaičių, kurios domisi literatūra, tačiau gal tik iš vienos Brazytės tikisi išaugsiant rašytoją. Nuspėjo, nes būsimoji „Draugo“ redaktorė yra jau išėivijos lietuvių produktas, augusi ir išsimokslinusi Chicagoje. Parašė 7 knygas, bendradarbiavo su J. Kapočium leidžiant Lietuvių enciklopediją, anksti pradėjo pasireikšti lietuviškoje spaudoje. Į „Draugo“ redakciją buvo pakviesta tuo laikotarpiu, kai trūko redaktoriaus padėjėjų, teko vienai vyr. redaktorei nešti darbo krūvį, kol prisiaugino padėjėjų, surado nuolatinių korespondentų. Tuo laikotarpiu teko būti LKSD direktorių taryboje ir stebėti tos jaunos redaktorės darbą ir jos „kovą“ su administratoriais, kurių praėjo bent keturi. Redaktorės darbštumas mus stebino. Pati redaktorė beveik kasdien (95 nuoš.) rašė vedamuosius. Nevartojo slapyvardžių, tik anksčiau keletą kartų yra panaudojusi „Plunksnagraužytės“ slapyvardį. Jeigu kada tie vedamieji būtų surinkti į vieną knygą, turėtume Amerikos lietuvių visuomenės Bindokienės dienoraštį.

Su kitais „Draugo“ redaktoriais teko bendrauti mažiau.

Iš ilgamečio „Darbininko“ savaitraščio redaktoriaus prof. J. Brazaičio

girdėjau niekur nedokumentuotą faktą, kad 1960-1970 metais „Draugo“, „Darbininko“, „Tėviškės žiburių“ ir kartais „Dirvos“ vyr. redaktoriai buvo slaptai susitarę dalintis vedamaisiais, liečiančiais pavergtos Lietuvos vadavimo vienybės klausimus. Tuo laikotarpiu vyko nesutarimai tarp Amerikos lietuvių didžiųjų organizacijų vadovybių. J. Brazaitis šalia savo puikiai redaguojamo „Darbininko“ dažnai rašydavo ir kitų čia išvardintų laikraščių vedamuosius. Todėl tuo laikotarpiu vedamieji straipsniai neturėdavo autorių parašo arba buvo pasirašyti slapyvardžiais. Tokiu būdu Lietuvos vadavimo klausimais buvo išlaikyta vienybė.

Be ištvermingų ir pasiaukojančių redaktorių, „Draugo“ leidyba rėmėsi ir kitais atramos ramsčiais – Lietuvių katalikų spaudos draugijos direktorių taryba, Chicagos Marijonų vienuolynu, administratoriais ir pastaruoju metu – Draugo fondu. Apie tuos ramsčius būtų įdomu pasidalinti mintimis, bet tai jau kita tema. Vienuolyne labai sumažėjus lietuvių vienuolių tuo pačiu drastiškai sumažėjo ir vienuolijos globa „Draugui“. Draugo fondo organizavimo metu ir vėliau keletą metų teko būti direktorių taryboje, vėliau – kontrolės komitete. Iš patyrimo galiu spėti, kad kritišku metu sukurta organizacija, nepriklausanti nuo vienuolyno, greičiau pasiekusi milijono dolerių kapitalą negu Lietuvių fondas, tapo reali viltis tolesnei „Draugo“ leidybos egzistencijai. Čia pažymėtinas Bronius P. Juodelis ir jo savanoriška darbo auka greitam fondo augimui. Ypatingas dėmesys tenka Draugo fondo tarybos pirmininkei ir LKSD vienai iš direktorių Marytei Remienei, kuri jau kuris laikas yra neapmokama atrama „Draugo“ redakcijai, administracijai ir pačiam Draugo fondui.

▲ Kazys Bradūnas rašo autografa senam bičiuliui dr. Kaziui Ambrozaičiui Vilniuje. 2008 m.